

ЛЮДИНОЗНАВЧІ СТУДІЇ
Серія «Педагогіка», 6/38 (2018), 328–339

HUMAN STUDIES
Series of «Pedagogy», 6/38 (2018), 328–339

УДК 373.2.015.3:745.5

ФЕДОРОВИЧ Анна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, Дрогобич, 82100, Україна (f_anna_v@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6289-5039>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/D-4448-2018>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2313-2094.6/38.121435>

Бібліографічний опис статті: Федорович, А. (2018). Українська іграшка як засіб відображення народних знань про дитину на початку ХХ ст. *Людинознавчі студії: зб. наук. праць ДДПУ імені Івана Франка. Серія «Педагогіка», 6/38, 328–339.* doi: 10.24919/2313-2094.6/38.121435.

Історія статті

Одержано: 30 серпня 2017

Подано до редакції: 15 лютого 2018

Процеженовано: 27 жовтня 2017

Доступ он-лайн: 5 квітня 2018

УКРАЇНСЬКА ІГРАШКА ЯК ЗАСІБ ВІДОБРАЖЕННЯ НАРОДНИХ ЗНАНЬ ПРО ДИТИНУ НА ПОЧАТКУ ХХ ст.

Анотація. У статті акцентується увага на народній іграшці як складовому елементі дитинства; розглядаються її особливості та класифікаційні ознаки, що інтегрують народні знання (філософські, психологічні, медичні (гігієнічні), педагогічні), відомості та уявлення українців про дітей, засвідчують розуміння особливостей їхнього виховання та розвитку, важливість врахування вікових, психічних, статевих, індивідуальних відмінностей.

Ключові слова: дитина, дитинство, народна іграшка, народні знання про дитину.

Постановка проблеми. Українська народна іграшка як витвір мистецтва, об'єкт гри, предмет побуту посідала значне місце у світогляді українців початку ХХ ст., відображала виробничі відносини, особливості людського спілкування, майнові відмінності, поєднувала звичаї і тради-

ції, обряди та ритуали. Іграшку творили майстри, передаючи свої враження про повсякденне життя. Унікальним чином українська іграшка інтегрувала в собі побутові, мистецькі, педагогічні традиції, підтверджуючи нерозривність становлення окремої людини і людства (Березюк, 2013, с. 128–129).

Іграшкове мистецтво мало свої особливості у культурі села і міста, доповнювало побут. Емпіричним, інтуїтивним шляхом через багатовіковий досвід народні настанови щодо творення іграшки передавалися від покоління до покоління та стали невід'ємною частиною духовної культури українців. Народні знання відображали глибоке розуміння природи дитини, особливостей її розвитку, віддзеркалювали психологічні, педагогічні, медичні уявлення про дітей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Початок ХХ ст. характеризувався пильною увагою науковців до проблем дитинства. Етнографи (М. Грушевський (1906), Н. Гаврилук, Н. Заглада (1929) та ін.), філософи, історики, педагоги (О. Дорошенко, А. Животко, Н. Лубенець, С. Русова, Я. Чепіга та ін.), соціологи, психологи (О. Запорожець, В. Зеньківський, Г. Костюк, І. Сікорський та ін.) намагалися пояснити особливості дитячого життя, надаючи особливого значення народній іграшці. Іграшка, як і гра, розглядалася як складова дитинства та як предмет культури суспільства. Популяризувалися ідеї експериментальної педагогіки, вільного виховання, педагогічної антропології про соціальні та біологічні чинники формування особистості. Науковці намагалися глибоко й ретельно досліджувати дитину в різних видах діяльності, зокрема в ігровій. Однак подальші роки радянської влади в Україні позначилися труднощами у вивченні української народної культури, в т.ч. ігрового компонента дитячого побуту.

Лише у 90-х рр. ХХ ст. активізувалися пошуки науковцями (М. Стельмахович (1997), В. Струманський (1996) та ін.) фольклорного, етнографічного, людинознавчого матеріалу про розвиток, навчання і виховання людини на стадії дитинства. Народна іграшка як культурний феномен та частина народної культури стала об'єктом дослідження Л. Герус (2004), О. Найдена (1999), В. Старкова (2008) та зарубіжних науковців В. Лам, П. Леман (Lam & Leman, 2003), К. Мартін, Л. Айзенбуд, Г. Роза (Martin, Eisenbud, & Rose, 1995) та ін. Власне як цінний компонент дитинства, іграшка дає змогу зрозуміти прояви життєдіяльності української дитини (урочисті події, розваги, забави, дитячий фольклор та ін.) у різні історичні періоди. Тому її вивчення є важливим для розвитку дитинознавства.

Мета статті – обґрунтувати відображення народних знань про дитину в іграшковому мистецтві українців на початку ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. Іграшка – невід'ємна частина історії українців, елемент народної культури, відображення певної епохи,

духовний образ ідеального життя та цілісного світу. У своєму первинному значенні – це культова та обрядова скульптура (форма), що віддзеркалювала погляди та світогляд людей, зумовлені особливостями суспільного буття та соціальними умовами.

Незважаючи на те, що на початку ХХ ст. існували певні відмінності в житті дітей різних прошарків суспільства, більшість території України все ж була аграрною. Фактично понад 80 % її населення становили селяни. Тому народна іграшка в основному характеризувала світ селянського життя, виготовлялася з найпростіших матеріалів у хатніх умовах, пов'язувалася з ідеєю материнства, родючістю, відображаючи хліборобську культуру українців, бережливе ставлення до хліба і праці, повагу до рідної землі та природи. Виконана з натуральних матеріалів, іграшка з перших днів життя знайомила дитину з природою і виховувала творче ставлення до довкілля, прилучала до світу абстрактних образів, уявлень, впливала на розвиток кмітливості, фантазії, духовного світу. Зроблена власноруч іграшка давала змогу набути перші професійні навички, пробуджувала відчуття рідного коріння, рідної землі. Вона не мала ознак агресивності та жорстокості, була психологічно безпечною, бо відтворювала образ самої людини, предмети хатнього вжитку, посуд, знаряддя сільськогосподарської праці, транспортні засоби, тварин, музичні інструменти.

Цікавою у контексті нашого дослідження є книга Марка Грушевського «Дитина у звичаях і віруваннях українського народу». Тут подано матеріали про особливості життя дитини на селі, вірування, забобони, гігієну, способи і засоби виховання, забави, щоденні заняття, становище в родині і суспільстві на початку ХХ ст. Автор виокремив різні типи іграшок, характерні для селянського середовища. Зокрема, діти першого року життя гралися брязкальцями (з міхура свині, маку та ін. матеріалів), підвісками, асортимент яких не був різноманітним, зате багатofункціональним. Такі забавки могли заспокоїти, допомагали засвоєнню перших рухів. Дитина підросала, змінювалися й іграшки, конструкція яких поступово ускладнювалася, залучаючи до активних дій. Наприклад, каталки на держачках допомагали ходити, освоювати простір. На другому році життя малюки бавилися дзигами-веретенами, дзигами на мотузці, дівчатка – ляльками, хлопці – візками-конячками. Дитина вже могла розпоряджатися іграшками самостійно. Тому згодом, на третьому році користувалася млином з тростини, на четвертому – журавлем-кляцалкою, солом'яним стрибаючим павуком, на п'ятому – паперовим змієм, луком. З раннього віку популярними були гойдалки, що стимулювали фізичний розвиток малюків (Грушевський, 2006).

Як бачимо, народні іграшки відображали знання українців про вікові можливості розвитку дитини та виховні завдання у певний період жи-

ття. На це вказує О. Березюк, класифікуючи іграшки, відповідно до етапів розвитку дитини:

- від 0 до 1 року – іграшка, яка стимулює рухи і просторову орієнтацію у дітей;

- від 1 до 3 (4) років – іграшка ускладнюється і сприяє розвитку бігу, ходьби; розвиває координацію руху, орієнтування, стимулює творчі гри;

- від 3 (4) до 5 років – сюжетні-образні іграшки, технічні, ляльки, домашній посуд, меблі, тварини;

- від 6 до 7 років – тематичні набори, які ускладнюють розпізнавання форм і величини, а також кольору;

- від 7 до 9 років – іграшка спонукає дітей до творчості, творчої гри, до спільних та дружніх взаємостосунків (Березюк, 2013).

У ранньому дитинстві іграшки-знаряддя (лопатки, посудинки, відерця) розвивали у дітей предметні дії, малюки використовували їх в іграх з природним матеріалом (малюк насипає у відерце пісок, висипає і знову насипає). Дзиги, кубарі, дзижчалки відкривали таємниці механіки, прищеплювали технічні навички, підштовхували до експериментування, конструювання, спонукали до пізнавальних запитань (чому крутяться колеса?), стимулювали розвиток мислення, формували уявлення про професійну діяльність дорослих. Наприклад, діти власноруч виготовляли граблі, лопатки, плужки, возики, кораблики з дерева; літачки, вітрячки з підручних матеріалів – плодів, зерна, трави, соломи, очерету, шкарлупи горіхів, а інколи – просто з гілочок і листочків. З листочків, стебел і галузок робили свищики, сопілки, а з трісочок – деркачі й фуркала; з гілок – луки, стріли й шаблі. Листки з кукурудзи та соняшника використовували для коників з вершниками тощо. Іграшка була плодом вільної творчості. Її образ розв'язувався однією-двома рисами, які викликали ті чи ті уявлення за допомогою натяку, нагадування, схожості. Глиняний тулуб на чотирьох гілочках – кінь, тому що до нього прикріплені вузька шия, голова, яка нагадує конячу і т.д.

Одні забавки з'являлися і зникали як хвилинна гра, інші жили як результат наполегливої праці та терпіння. Самостійне виготовлення іграшки сприяло розвитку естетичних почуттів, гармонії, кольору, форми, відновленню внутрішнього балансу організму і душевної рівноваги. Малюки наслідували дорослих, рано вчилися володіти інструментом, перетворюючи матеріал на виріб для гри.

Загалом, іграшок у житті дитини було небагато, але вони характеризувалися практичністю. Такий мінімум був виправданий життям, відображаючи народну філософію, світогляд, знання про лад та уміння задовольнятися у побуті малою кількістю речей. З іграшкою пов'язувалася гра – форма прилучення дитини до практичного життя, до пізнання

світу через розігрування ситуацій, наближених до реального життя. Діти у своїх забавах наслідували різноманітні роботи дорослих, хліборобську працю, події, тобто народна іграшка тісно пов'язувалася з побутом. Серед іграшок не було непотрібних речей. Кожна, навіть найпримітивніша забавка, мала певне призначення, існувала не сама собою, а на певному етапі, чергуючись, змінюючись у певну пору дитинства.

Соціалізація і виховання дитини передбачали входження до виробничих відносин. Змалку малюки залучалися до праці, використовуючи мініатюрні, але справжні знаряддя. Тобто більшість іграшок були реалістичними. У дівчинки були характерні для жіночої праці іграшки-знаряддя: сапочки, грабельки, монетки (маленький посуд), у хлопчиків – лопатка, сокирка, коса, вили. Дитина як «маленький дорослий» включалася у домашню роботу й виконувала певні господарські функції. Навіть дитяча гра містила елементи праці. Через гру і працю, які мали соціально-обумовлений характер, діти набували досвіду дорослого життя, емоційних переживань і знань, розвитку фізичних сил. Усе, що вони бачили у повсякденному житті, відображали в забавах, перевтілювалися у різні образи, розігрували конкретні ролі.

Дитяча іграшка допомагала дитині увійти до світу дорослих, пізнати його мудрість, через ігрове дійство. У дитинстві має місце механізм імпринтингу (залишення сліду), фіксація образів на підсвідомому рівні. По суті, через іграшку дитині передавалася суть, серцевина людських відносин, розуміння світобудови й місця людини у світі (Сорочук, 2010). Іграшки дарували на Миколая, Різдво, день народження, день Янгела, Великдень. Разом з іграшкою у життя маленької людини приходило свято, вона несла спогад і побажання.

З певними обрядами були пов'язані істивні іграшки. Їх випікали спеціально для малечі. Іграшки з сиру виготовляли в селах Карпат, пряники (пофарбовані природними барвниками) випікали на Полтавщині, давали їх онукам, хрещеникам, колядникам. За кожною іграшкою стояла неповторна сімейна історія. Зокрема, на поч. ХХ ст. оселю на різдвяні свята прикрашали павуками з соломи, Дідухом, Бабою, подекуди ялинкою. За своєю суттю оздоби були символами єднання родини, на ялинку вішали горіхи, яблука, іграшки з соломи, які створювалися у вузькому сімейному колі і служили родинними оберегами, передавалися від покоління до покоління.

Українська дитина жила в атмосфері драматичного дійства родини, ярмарок, храмових свят, хрестин, весіль, похорон, поминок, ходіння з зіркою на Різдво, участі у вертепному дійстві, маланкуванні тощо. Народні забави, гуляння закарбовувалися у пам'яті через конкретні образи. Чітко розрізненими були обрядові ляльки (Купайло, Марена Баба, Дідух, Русалка), ляльки-обереги (лялька-мотанка: лялька-немовля, лялька-

зернинка, лялька «Берегиня», лялька-травниця та ін.), ляльки, призначені для ігор. Вони сприймалися як живі істоти та дарунок, що оберігав життя, асоціювалися із важливою подією.

Лялька-іграшка – це образ людини, він не утруднював дитину складністю і не вимагав від неї великих зусиль у пристосуванні до себе чи гри. Граючись з нею, дитина вперше замислювалася, що таке добре, а що погано. Іграшка була ідеальним партнером (другом) у спілкуванні, з яким можна поговорити, поділитися турботами, радіощами, смутком. Своєю німою присутністю забавка давала змогу дитині вправлятися у навичках мовлення, вона була завжди поруч. Захоплюючись грою з іграшкою, маля найчастіше ототожнювало себе з нею, її «звичками», зовнішністю.

Будучи власністю дитини, вона мала значний вплив на дитячу психіку та своєрідну етично-філософську вартість, виконувала психотерапевтичну й оберегову функції. Залежно від настрою, дитина наділяла її думками, почуттями, приписувала якості, якими не володіла сама. Так, дитина пізнавала саму себе, і вчилася сприймати довкілля. Іграшки відповідали потребам та уподобанням дітей. Дівчатка вибирали для гри ляльки – символ материнства, продовження роду. Хлопчики надавали перевагу зброї, динамічним іграшкам, що втілювали ідею безпеки та захисту, розвивали моторність, мужність, хоробрість, спритність. Чітким був й розподіл дитячих ігор, що підтверджує народні уявлення про статеве виховання дітей. Про розуміння народом специфіки виховання дівчат і хлопців свідчить також їхня активність у відзначенні календарних свят, обов'язкова участь в обрядах, що залежало від статі й віку, а також мало певну сезонність. Окремі обряди відзначали біологічну і фізичну зрілість, одруження, народження дітей, хрещення.

Очевидно, що народна іграшка «народжувалася» у зв'язку з природною потребою дитини пізнавати світ, творчо і самостійно його осмислювати, наслідувати дорослих у праці, побутовій діяльності, звичаєво-обрядових дійствах (Сорочук, 2010). Значення її у тому, щоб слугувати предметом для ігор. Тому іграшки були спеціально виготовлені для дітей (самими дітьми або дорослими) або ж випадковими (стілець як коник, гудзик як гроші).

Загалом, народні іграшки класифікують за двома основними ознаками (Герус, 2004; Найден, 1999):

– матеріалом: глиняні (керамічні), дерев'яні, тканинні, рослинні (солом'яні, трав'яні тощо), сирні, з тіста та ін.;

– формою: ляльки; дитячі музичні інструменти (ударні, самозвучні, духові); трудові іграшки (засоби пересування (візочок, коник), хатньої обстановки (колисочка, ліжечко, стільчик, маглівниця, дитячий посуд), господарські знаряддя (сапка, кочерга, борони, вили, граблі), конструктив-

но-рухомі); фізкультурні іграшки (м'яч, обруч, гойдалка); хлоп'яча зброя; дівочі прикраси; «обрядові» іграшки (різдвяні пряники, ялинкові прикраси, печиво у вигляді різних тварин, мандрики, жайворонки та ін.).

Відповідно, за формою іграшки повторювалися у різних матеріалах. До прикладу, дитячі музичні інструменти. Форма й звук будуть різні в дерев'яних і керамічних іграшках. Звукові іграшки, пискавки з рослин, моделі музичних інструментів (сопілки, дудки, свистунці) розважали дітей, ознайомлювали їх з народною музикою, сприяли розвитку слуху та відчуття ритму. Розповсюдженими українськими іграшками, що збереглися й до сьогодні, були глиняні свистунці (свищики) у вигляді зооморфних елементів, вершників, які мали символічно-профілактичне значення і застосовувались для відлякування злих духів.

Зважаючи на класифікацію народних іграшок, можемо бачити, що різні іграшки були спрямовані на розвиток різноманітних сфер дитячої особистості (пізнавальної, емоційної, соціальної), її творчих здібностей, активізацію самостійної діяльності. Народні знання про навколишній світ та природу, де кожна деталь має самобутнє тлумачення та смислове навантаження, були основою виховного впливу на дітей. Символічне значення мали рослини, тварини, вони відображались при оздобленні і художньо-естетичному оформленні іграшок, які виготовлялися майстрами. Творці народних іграшок, як і кожний митець, враховували духовні запити дитини, знали, що їй потрібна річ, яку вона добре розумітиме. Тому враховували дитячі інтереси, бажання, властивості фізичного та духовного розвитку малюків відповідно до віку.

Особливе місце посідали мороки, іграшки на розвиток когнітивної сфери, логічного мислення, окремі елементи яких необхідно було скласти до купи, утворюючи певні фігури. Діяльність з ними впливала на формування терпіння, уваги та винахідливості. Цікавими були іграшки для театралізацій, їх діти використовували для розваг, вертепу, розігруючи казки, життєві історії. Виконання певних ролей за допомогою іграшок сприяло розвитку емоцій, мовлення, міміки, пантоміміки. Існувало чимало живих «іграшок»: пташки, собаки, миші, котики, яких діти доглядали, годували, що сприяло морально-етичному вихованню.

Уявлення українців про дитину були чітко пов'язані з розуміння важливості піклування про її здоров'я. Інтерес становлять, на наш погляд, ляльки з трави. Як рвали траву, то примовляли: «На куклу тебе рву, щастя тобі принесу». Траву мати вчила рвати після того, як спаде з неї роса. Рвали траву лишень правицею (правою рукою). А виходили тільки босими ногами, аби набратися від здоров'я і сили (Березюк, 2013). Це була одна з форм фізичного загартування. Для фізичного здоров'я важливими були такі іграшки: м'яч, гойдалка, обруч, скакалка, каруселі. Вони сприяли формуванню основних рухів, розвитку просторового орієнтува-

ння, властивостей уваги, вольових якостей. Особливістю їхнього використання був одночасний супровід малими жанрами фольклору, піснями, загадками, коли фізична активність стимулювалася цікавим перебігом ігрових дій. Словесний текст ігор мав першорядне значення у комплексі ритмічного руху, жесту, вигуку. В рухливих іграх (пускання змія, катання крашанок, гра в черепки, лазіння по гладенькому стовбуру, ліплення снігової баби та ін.) самодіяльність дитини могла обмежуватися певними правилами. Одночасне поєднання фізичної, розумової активності, а також дотримання конкретних вимог гри мало важливе виховне значення.

Народні знання відображали чіткий зв'язок між фізичним та духовним здоров'ям дитини. Наприклад, відомими є ляльки-травнички, які не «пускали» хворобу в оселю, оберігали здоров'я сім'ї. Така лялька, виготовлена з тканини, була наповнена запашними травами, якщо пом'яти її в руках, то повітря наповнювалося ароматом. Її тримали біля ліжка, колиски з дитиною – запах трав заспокоював, сприяв міцному сну (Шушкевич, 2014).

Цікавий приклад наводить М. Пошивайло, що засвідчує уявлення українців про гігієнічні вимоги до дитячих речей, особливості харчування (іграшки з сиру, тіста). Зокрема, для годування дітей батьки підбирали посуд з барвистим декором. Під час споживання їжі дитина вивчала кольори, запам'ятовувала традиційні посудні форми, отримувала перші уроки кольорознавства та долучалася до символічного осмислення орнаментики. За народним звичаєм, для новонародженого брали лише новий горщик (ритуально «чистий»), що символічно відображало початок нового життя у всіх його виявах. У ньому повністю зберігалася магічна сила, яка переходила від гончаря й священного вогню (Пошивайло, 2013).

Як бачимо, народні іграшки та ігри поч. ХХ ст. засвідчують розуміння українцями системного підходу до виховання дитини та важливість врахування вікових, психічних, статевих, індивідуальних відмінностей дітей, соціонормативних уявлень про критерії зрілості. Народ, добре знаючи внутрішню природу дитини, знаходив підхід до неї. Природа народної іграшки пояснюється пристосованістю до дитини, з одного боку, (урахування психофізіологічних особливостей дітей різного віку, можливість освоєння дітьми з особливими потребами), а з іншого – спрямованістю на виховання цілісної особистості, творчих здібностей, на розвиток практичних навичок та умінь, знань, евристичних можливостей, свободи творчого вияву.

Залежно від рівня розвитку малюка, змінювалися іграшки та засоби впливу, розширювався зміст виховної діяльності й охоплював: піклування про здоров'я (фізичне виховання), передачу знань (розумове виховання), трудових умінь і навичок, привчання до організації домашнього побуту, забезпечення професійної обізнаності в певній галузі виробництва

(трудове виховання), підготовку до сімейного життя, материнства, батьківства (сімейне виховання), формування духовного світу, моральної свідомості (моральне виховання), естетичного ставлення до дійсності, емоційних відчуттів (естетичне виховання).

Висновки. Аналіз українського іграшкового мистецтва дає змогу простежити в ньому чітке віддзеркалення знань про дитину у світогляді нашого народу. Окремі види іграшок, що були притаманні дитинству на поч. ХХ ст., відображають взаємодію філософських, психологічних, медичних (гігієнічних), педагогічних народних уявлень про дитину.

Розуміючи важливість етапу дитинства у житті людини, українці належне місце відводили грі та іграшці у цей період. З народження дитини іграшка ставала обов'язковим супутником її життя. Дітям пропонували іграшки залежно від вікового, статевого та індивідуального розвитку, якостей, закономірностей перебігу сенсорних, емоційних, пізнавальних процесів.

Іграшка як засіб гри викликала інтерес і захоплення, стимулювала ініціативу, винахідливість, сприяла формуванню організаторських здібностей, стійкого характеру і вольових якостей, загартовувала здоров'я. Вона – приваблива, естетично виразна, міцна, довговічна, безпечна, виготовлена з натуральних (екологічно чистих) матеріалів, не шкодить здоров'ю. Проста, реальна, не порушує сприймання дитини, не виходить за межі її можливостей і компетенцій. Народна іграшка відповідає віковим, гігієнічним, педагогічним, художнім вимогам та індивідуальним потребам. Вона поліфункціональна, адже сприяє творчому, пізнавальному, психічному та духовному розвитку дитини.

Література

- Березюк, О.С.** (2013). *Чинники етнопедагогіки*. Житомир: Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 205 с.
- Герус, Л.** (2004). *Українська народна іграшка*. Львів: Інститут народознавства НАН України, 264 с.
- Грушевський, М.** (Ред.). (1906). Грушевський Марко. Дитина в звичаях і віруваннях українського народу. Матеріали з полудневої Київщини. *Матеріали до українсько-руської етнології* (Т. 8, 220 с.; Т. 9, 144 с.).
- Грушевський, М.** (2006). *Дитина у звичаях і віруваннях українського народу*. Київ: Либідь, 256 с.
- Заглада, Н.** (1929). Побут селянської дитини. Матеріали до монографії с. Старосілля. *Матеріали до етнології* (Т. 1, с. 1–180). Київ.
- Найден, О.** (1999). *Українська народна іграшка. Історія. Семантика. Образна своєрідність. Функціональні особливості*. Київ: АртЕк, 256 с.
- Пошивайло, М.** (2013). Гончарний код в дитячому фольклорі українців (колоскові й забавлянки). *Літературознавчі студії*, 40 (2), 166–174.

- Сорочук, Л.** (2010). Народна іграшка як вияв традицій народного виховання в українській родині. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Культурологія, 5, 645–650.
- Старков, В.** (2008). До історіографії традиційної ігрової культури населення України. *Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів* (Т. 16, с. 131–149). Київ.
- Стельмахович, М.Г.** (1997). *Українська народна педагогіка*. Київ: ІЗМН, 232 с.
- Струманський, В.** (1996). Педагогіка народно-побутового життя української людності. *Рідна школа*, 9, 31–50.
- Шушкевич, А.** (2014). *Народна лялька. Технологія виготовлення*. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 200 с.
- Lam, V., & Leman, P.** (2003). The Influence of Gender and Ethnicity on Children's Inferences About Toy Choice. *Social Development*, 12, 269–287. doi: 10.1111/1467-9507.00233.
- Martin, C., Eisenbud, L., & Rose, H.** (1995). Children's Gender-Based Reasoning about Toys. *Child Development*, 66, 1453–1471. doi: 10.1111/j.1467-8624.1995.tb00945.x.

References

- Bereziuk, O.S.** (2013). *Chynnyky etnopedahohiky [Factors of ethnopedagogy]*. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka [in Ukrainian].
- Herus, L.** (2004). *Ukrainska narodna ihrashka [Ukrainian folk toy]*. Lviv: Instytut narodoznavstva NAN Ukrainy [in Ukrainian].
- Hrushevskiy, M.** (Ed.). (1906). Hrushevskiy Marko. Dytna v zvychaiakh i viruvanniakh ukrainskoho narodu. Materialy z poludnevoi Kyivshchyny [Gru-shevsky Marco. A child in the customs and beliefs of the Ukrainian people. Materials from the southwest of Kiev region]. *Materialy do ukrainsko-ruskoj etnologii – Materials for the Ukrainian-Russian ethnology* (Vols. 8–9) [in Ukrainian].
- Hrushevskiy, M.** (2006). *Dytna u zvychaiakh i viruvanniakh ukrainskoho narodu [A child in the customs and beliefs of the Ukrainian people]*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
- Zahlada, N.** (1929). Pobut selianskoi dytny. Materialy do monohrafii s. Starosillia [The life of a peasant child. Materials to the monograph Starosillia]. *Materialy do etnologii – Materials for ethnology* (Vol. 1, pp. 1–180). Kyiv [in Ukrainian].
- Naiden, O.** (1999). *Ukrainska narodna ihrashka. Istoriia. Semantyka. Obrazna svoieridnist. Funktsionalni osoblyvosti [Ukrainian folk toy. History. Semantics. Appearance originality. Functional features]*. Kyiv: ArtEk [in Ukrainian].
- Poshyvailo, M.** (2013). Honcharnyi kod v dytiachomu folklori ukraintsiv (kolyskovi i zabavlianky) [Potter code in Ukrainian children's folklore (lullabies)]. *Literaturoznavchi studii – Literary studies*, 40 (2), 166–174 [in Ukrainian].
- Sorochuk, L.** (2010). Narodna ihrashka yak vyiv tradytsii narodnoho vykhovannia v ukrainskii rodyni [A folk toy as a manifestation of the traditions of folk upbringing in the Ukrainian family]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho univer-sytetu «Ostrozka akademiia»*. Serii: Kulturolohiia – Scientific notes of the

- National University «Ostroh Academy». Series of Culturology, 5, 645–650 [in Ukrainian].*
- Starkov, V.** (2008). Do istoriografii tradytsiinoi ihrovoi kultury naselennia Ukrainy [To the historiography of the traditional game culture of the Ukrainian population]. *Naukovi zapysky. Zbirnyk prats molodykh vchenykh ta aspirantiv – Scientific notes. Laboratory of Young Scientists and Postgraduates* (Vol. 16, pp. 131–149). Kyiv [in Ukrainian].
- Stelmakhovych, M.H.** (1997). *Ukrainska narodna pedahohika [Ukrainian folk pedagogy]*. Kyiv: IZMN [in Ukrainian].
- Strumanskyi, V.** (1996). Pedahohika narodno-pobutovoho zhyttia ukrainskoi liudnosti [Pedagogy of folk-public life of Ukrainian people]. *Ridna shkola – Native school, 9, 31–50 [in Ukrainian].*
- Shushkevych, A.** (2014). *Narodna lialka. Tekhnolohiia vyhotovlennia [Folk doll Manufacturing technology]*. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan [in Ukrainian].
- Lam, V., & Leman, P.** (2003). The Influence of Gender and Ethnicity on Children's Inferences About Toy Choice. *Social Development, 12, 269–287*. doi: 10.1111/1467-9507.00233 [in English].
- Martin, C., Eisenbud, L., & Rose, H.** (1995). Children's Gender-Based Reasoning about Toys. *Child Development, 66, 1453–1471*. doi: 10.1111/j.1467-8624.1995.tb00945.x [in English].

FEDOROVYCH Anna – PhD of Pedagogical Sciences, associate professor of General Pedagogy and Preschool Education Department, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Ivan Franko str., 24, Drohobych, 82100, Ukraine (f.anna_v@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6289-5039>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/D-4448-2018>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2313-2094.6/38.121435>

To cite this article: Fedorovych, A. (2018). Ukrainska ihrashka yak zasib vidobrazhennia narodnykh znan pro dytynu na pochatku XX st. [Ukrainian toy as means of reflection of folk knowledge about child at the beginning of the 20th century]. *Liudynoznavchi studii. Serii «Pedahohika» – Human Studies. Series of «Pedagogy», 6/38, 328–339*. doi: 10.24919/2313-2094.6/38.121435 [in Ukrainian].

Article history

Received: 30 August 2017

Accepted: 15 February 2018

Received in revised form: 27 October 2017

Available online: 5 April 2018

UKRAINIAN TOY AS MEANS OF REFLECTION OF FOLK KNOWLEDGE ABOUT CHILD AT THE BEGINNING OF THE 20th CENTURY

Abstract. The article focuses attention on a folk toy as a component element of childhood; its features and classification signs, that integrate folk knowledge, examines information and presentations of Ukrainians about children, understanding of features of their education and development,

demonstrates the importance of taking into account of age-old, psychical, sexual, individual differences.

The analysis of the Ukrainian toy art gives an opportunity to trace the clear reflection of knowledge about a child in the world view of our people. Separate types of toys that were inherent to childhood at the beginning of the 20th century, represent co-operation of philosophical, psychological, medical (hygienical), pedagogical folk ideas about a child.

Understanding importance of such a stage in life as childhood, the Ukrainians gave the proper place to playing with toys at that period. From birth of children a toy became the obligatory companion of their lives. A toy as the means of game caused interest and fascination, stimulated initiative, ingenuity, assisted in forming organizational capabilities, proof of character and volitional internals, tempered health. It is attractive, esthetically expressive, strong, lasting, safe, made from natural (ecologically clean) materials, did not cause harm to the health, polyfunctional, in fact assisted to creative, cognitive, psychical and spiritual development of children. The simple, real toy did not violate perception of the child, kept indoors outside his/her possibilities and competences, but answered age-old, hygienical, pedagogical, artistic requirements and individual needs.

It is well proven that depending on the level of development of a kid, toys and facilities of influence were changed, maintenance of educator activity broadened and embraced: caring about a health (physical education), transmission of knowledge (mental education), labour abilities and skills, training to organization of domestic way of life, providing of professional awareness in certain industry of production (labour education), preparation to domestic life, maternities, paternities (domestic education), forming of the spiritual world, moral consciousness (moral education), aesthetic attitude toward reality, emotional feeling (aesthetic education).

Keywords: child, childhood, folk toy, folk knowledge about child.

Acknowledgments. Sincere thanks to pedagogical staff at Preschool and Psychologe Department of Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy, in particular Prof. Larysa Zdanevych.

Funding. The author(s) disclosed receipt of the following financial support for the research, authorship, and/or publication of this article: Funding from National Masters Union of Folk Art of Ukraine permitted this research completion.